Paasch gebruiken

Paaschen, Paaschen,
luide klinke
nu de slag van
lerke en vinke,
nu de stem
van mensch en dier!
Paaschen, Paaschen,
wijdt het vier....

Zóó zingt de groote, edele Vlaamsche dichter: Gezelle. „Wijdt het vuur", immers nog steeds behoort tot de Paaschplechtigheden in de roomsch-katholieke kerk het wijden van het vuur. En niet slechts in de roomsch-katholieke kerk was en is het Paaschvuur in zwang. De heidenen ontstaken bij de groote feesten steeds vuren, en dit is in verband te brengen met de vereering der zon.

Het Paaschfeest is oorspronkelijk het Lentefeest, de wedergeboorte der schoone, vruchtbare, zonnige seizoenen na doodschen, donkeren, koelen winterslaap. Bij het Lentefeest der heidenen werd voornamelijk gevierd de godin van het schoone voorjaarsseizoen, Ostera, welke naam nog in „Ostern" en „Eastern", de Duitsche en Engelsche namen voor Paschen, is bewaard gebleven.

Door de kerk is op oordeelkundige wijze voor het Paaschfeest een groot aantal gebruiken, welke afstammen van het oud-heidensche lentefeest, overgenomen. Vandaar: het Paaschvuur, de Paaschkaars, de Paaschlamp, welke de een aan de ander door den priester ontstoken worden op den Paaschzaterdag, en welke de Herrijzenis van Christus verzinnelijken, van Christus, die de Zon, het Licht der wereld is.

Maar afgezien van de kerkelijke plechtigheden: op verscheidene plaatsen in ons land worden door het volk, vooral door de jongeren, her en der Paaschvuren gebrand, waarvoor de brandstoffen bij de boeren in den omtrek worden opgezameld. Dat opzamelen op zichzelf is ook al een feestje, waarbij gedanst en geschertst wordt van je wèlste. Allengs verdwijnt dit gebruik door den invloed van het moderne leven, en wordt met zoovele andere nog slechts in de karig bevolkte streken gehandhaafd.

Tot de genoeglijkste zaken van de groote-feestenviering behoort nu eenmaal ook het lekker eten en drinken, en ook Paschen heeft zijn eigenaardige versnapering: het Paaschei. Geeft Sinterklaas ons zijn nobele speculaas en amandelbrood, zijn zoete suikeren en chocoladen geschenken te genieten; schaft Kerstmis ons de dierbare puddingen, kerstkransen, Weihnachtstollen; komt Oudejaarsavond ons met zijn appelbeignets en anderszins het gemoed verkwikken, Paschen dischт ons gezellig en smakelijk zijn verschgekookte eitjes op, gekleurd of ongekleurd, beschilderd of onbeschilderd, beplakt of niet met kalkeerplaatjes.... En wij, moderne menschen, peuzelen pleizierig lepelend ons Paascheitje, en geen haar op ons hoofd dat eraan denkt wat het eigenlijk beteekent. Wie toch vraagt zich af: wat beduidt het, dat ei, juist met Paschen? Och, al weet je het, lekkerder smaakt het er niet om, zullen sommigen zeggen, maar het is toch altijd wel aardig, den oorsprong van iets te weten. Dat ei nu hoort wel degelijk bij het oude lentefeest thuis; immers de eieren zijn steeds beschouwd als de symbolen der vruchtbaarheid. De heidenen gaven elkaar reeds bij dit feest paascheieren ten geschenke, en dit was niet slechts gewoonte onzer Germaansche voorvaderen en aanverwante stammen, neen, zelfs de oost-Aziatische volkeren gaven elkaar al eieren present, nog vele jaren voor het begin onzer jaartelling. Zij golden vroeger ook wel als nieuwjaarsgeschenk en we moeten hierbij bedenken, dat het nieuwe jaar vroeger met den 1en Maart begon [1]), en de lente dus tevens ongeveer met den aanvang van het nieuwe jaar samenviel. Jongens en meisjes zonden elkaar paascheieren, evenals speculazen vrijers en suikeren harten met Sinterklaas, want het ei was, zoowel als deze, overdrachtelijk tot het symbool van huwelijk en liefde geworden. Ook was het lang een gewoonte der parochianen aan den pastoor, den koster, den onderwijzer eieren te geven, en elk jaar tegen paaschtijd ging laatstgenoemde met een hengselmand bij de boeren rond, en overal kreeg hij drie of meer eieren. Drie minstens, want het oude versje leert, dat je al niet minder aan een fatsoenlijk mensch kon aanbieden met Paschen:

Een ei is geen ei,
Twee eieren is een ei,
Drie eieren is een Paaschei.

Het kleuren der Paascheieren houdt vermoedelijk verband met het feit, dat ze vroeger door den priester gewijd werden, en daar elke dag in de Kerk haar eigen kleur had, (nog te zien aan de bepaalde kleur van miskleeren, die op elken kalenderdag weer anders wordt gedragen) had het ei ook de kleur van den dag, waarop het door den priester gewijd was. De voorstellingen, op de eieren geplakt of geschilderd, waren oudtijds steeds religieus: een lammetje, een engel, een kruis, enz. Wat niet weinig tot het handhaven der gewoonte van het eens symbolieke eieren-eten heeft medegewerkt, is het feit, dat gedurende de Vasten (de tijd van versterving, welke aan den Paaschtijd voorafgaat) geen eieren gegeten mochten worden, en zoo was men zeer verheugd, met Paschen ze weer eens, en liefst in flinke hoeveelheid, aan te spreken. Behalve het ten geschenke geven en het opeten van eieren, zijn nog inheemsch het „eieren-zoeken" en het, „eieren-tikken"; het eerste bestaat daarin, dat men eieren in het gras verstopt, en ze door de kinderen laat zoeken, 't tweede gebeurt zoo: De kinderen, die een of meer eieren gekregen hebben, ontmoeten elkaar volgens afspraak ergens, en tikken de eieren tegen elkaar; hij, wiens ei gekneusd wordt, moet het aan den tegenstander afstaan.

Wat onze vermaarde Paaschbrooden aangaat, — de krenten en rozijnenbrooden, welke door sommige bakkers hun klanten worden aangeboden, — ook hierbij is het denkbeeld der lente, der vruchtbaarheid in het spel. Het brood toch wordt van af zeer oude tijden beschouwd als het zinnebeeld van leven, vruchtbaarheid, overvloed, geluk. En is daarom alom geëerbiedigd. Nog in onze dagen zal men niet licht brood vertreden of wegsmijten; dit geldt als een bewijs van diepste zorgeloosheid, lichtzin. Bij de huwelijksfeesten in sommige streken, speelde het brood een groote rol. De bruiden droegen in sommige gewesten een krans van korenaren om het hoofd, elders wierp men het paar met graan, weer elders met koekjes of beschuiten, die door het omringende volk werden opgeraapt en gegeten; de bruidstaart of „weddingcake" mag op geen bruiloft ontbreken, dat ontbreken zou als een slecht voorteeken gelden. Ook de beschuitjes, welke men, met muisjes bestrooid, bij de geboorte van een kind, zijn vrienden zendt, getuigen nog van de symbolieke beteekenis van het graan, (het brood, het gebak) in bovenbedoelden zin. Evenals het kerstgebak, zoo moet ook het Paaschbrood waarschijnlijk worden toegeschreven aan de gewoonte, den goden bij Joel-, lente- en andere feesten offers van gebak te brengen.

Nog is er een eigenaardig gebruik te noemen; ofschoon het gaandeweg meer eruit raakt, willen we het nog even in uw herinnering brengen. Wie onder u heeft niet gehoord van de maartsche sneeuw, die door huismoeders werd opgevangen, en, gesmolten, als een middel diende om de oogen te versterken, of ze van ziekte te zuiveren door wasschen? Welnu, de oorsprong ook hiervan moet worden gezocht in een Paaschgebruik van vroeger tijden, het zich wasschen in den Paaschtijd met gesmolten sneeuwwater. Dat water nu was ook het symbool der lente, de hernieuwende lichaamskracht, en niet ten onrechte, zouden we zoo zeggen.

[1]) De herinnering daarvan vinden we nog bewaard in de namen van sommige maanden, als September, October, November en December, thans de 9e, 10e, 11e en 12e maar vroeger de 7e, 8e, 9e en 10e maand van het jaar.

Onbekende Meester - De Graflegging.

Met toestemming van Goupil & Cie.